

УДК 007:65.012.8

Боднар І. Р.,

iryna.bod@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-6884-2058,

к.е.н., доц., доцент кафедри міжнародних економічних відносин, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ГЛОБАЛЬНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ

***Анотація.** Формування інформаційного простору є необхідною умовою для входження країни до інформаційного суспільства. Метою даного дослідження є визначення проблем впливу на процес інтеграції України до світового інформаційного простору, аналіз становлення національного інформаційного простору з точки зору розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, сформулювати пріоритетні напрями реалізації інформаційної політики як основи ефективної інформаційної інтеграції країни. Встановлено, що національний інформаційний простір переживає новий етап розвитку, пов'язаний із інтеграцією до світового та європейського інформаційного простору. У структурній побудові секторів інформаційного простору відбуваються різноманітні зміни, коли одні сектори (друковані засоби масової інформації, архіви) не відповідають європейським стандартам і зазнають спадаючих тенденцій, а інші сектори, такі як мережа Інтернет, мобільний зв'язок, показують стрімкі темпи зростання. Формування інформаційного суспільства опирається на новітні інформаційні та телекомунікаційні технології і засоби зв'язку. Саме нові технології призвели до бурхливого поширення глобальних інформаційних мереж, насамперед Інтернету, що відкриває принципово нові можливості міжнародного інформаційного обміну. В зв'язку з цим здійснено аналіз функціонування національного інформаційного простору, досліджено проблеми національного інформаційного ринку, запропоновано ґрунтовні положення щодо розвитку інформаційного суспільства в Україні. Однією з необхідних умов подальшого дослідження має стати вивчення питання формування національного інформаційного простору та інтеграція України в глобальні інформаційні структури. Важливим у цьому напрямі є створення комплексної та ефективної протекційно-нітської політики держави, яка повинна базуватися на розвитку відповідних індустрій і забезпечити їх стійкий розвиток.*

Ключові слова: інформаційний простір, інформаційне суспільство, глобальні інформаційні мережі, телекомунікаційні технології, міжнародний інформаційний обмін.

Bodnar I. R.,

iryna.bod@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-6884-2058,

Ph.D., Associate Professor, Associate Professor of the Department of International Economic Relations, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

PROBLEMS AND PROSPECTS OF UKRAINE'S INTEGRATION INTO THE GLOBAL INFORMATION SPACE

***Abstract.** The development of the information space is a necessary condition for the country's entry into the information society. The purpose of this study is to identify problems of influence on the process of Ukraine's integration into the global information space, analysis of the national information space in terms of information and communication technologies development as well as to formulate priority areas of information policy implementation as a basis for effective information integration. It is determined that the national information space is undergoing a new stage of development related to integration into the global and European information space.*

The structural development of the information space sectors is undergoing various changes, when some sectors (print media, archives) do not meet European standards and are experiencing declining trends, while other sectors, such as the Internet, mobile communications, show rapid growth. The formation of the information society is based on the latest information and telecommunication technologies as well as means of communication. It is new technologies that have led to the rapid spread of global information networks, especially the Internet, which opens up fundamentally new opportunities for international information exchange. In this regard, an analysis of the functioning of the national information space is done, the problems of the national information market are studied, the sound provisions for the

development of the information society in Ukraine are proposed. One of the necessary conditions for further research should be the profound study of the national information space development and the integration of Ukraine into global information structures. It is important in this direction to create a comprehensive and effective protectionist government policy, which should be based on the development of relevant industries and ensure their sustainable development.

Key words: information space, information society, global information networks, telecommunication technologies, international information exchange.

JEL Classification: D78, L96

DOI: <https://doi.org/10.36477/2522-1205-2021-63-14>

Постановка проблеми. Інформаційна політика визначає закони, на яких базується та функціонує інформаційна сфера. За умови ефективності роботи системи засобів масової інформації суспільства виникають можливості адекватно виховувати нову інтелектуальну еліту, активно обговорювати реалізацію нових проєктів, сприяти прозорості влади. Об'єктом державної інформаційної політики як галузі наукового знання (у найширшому сенсі) є інформаційна сфера життя суспільства – сукупність інформації, інформаційної інфраструктури, суб'єктів, що здійснюють збір, формування, поширення і використання інформації, а також система регулювання соціальних відносин, що виникають при цьому.

Формування інформаційного простору є необхідною умовою для входження країни до інформаційного суспільства. Інформаційний простір є за своєю сутністю поєднанням різних взаємодіючих сегментів: засобів масової інформації (друковані джерела, інформаційні агентства, радіо), книговидавництва, бібліотечних установ та фондів, архівів, кіноіндустрії, телекомунікаційних мереж (електронна пошта, телефонний зв'язок, мобільні комунікації), мережі Інтернет. Інформаційна сфера є базовою для розвитку всіх інших сфер: економічної, політичної, військової, дипломатичної.

Для цього важливим є виявлення та дослідження чинників впливу об'єктивного та суб'єктивного характеру на вітчизняну інформаційну сферу. Одним із напрямів визначено аналіз проблем та перспектив інтеграції України в світовий інформаційний простір та необхідності шляхів вдосконалення функціонування інформаційної сфери в процесі євроінтеграції.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У сучасних вітчизняних дослідженнях окремі теоретичні та практичні засади дослідження функціонування інформаційного простору та інтеграцію України до глобального інформаційного простору на основі реалізації державної інформаційної політики розглянуті І. Арістовою [1], В. Куницьким [4], Н. Шпаком [5] тощо.

І. Арістова наголошує, що сьогодні такі пріоритети, як створення суспільного телерадіомовлення, роздержавлення друкованих державних і комунальних засобів масової інформації, інформування населення з питань євроатлантичної інтеграції, втрачають актуальність.

В. Куницький вважає, що на сучасному етапі спостерігається тенденція використання засобів масової інформації для маніпулювання суспільною свідомістю.

Основні проблеми інтеграції України в світові інформаційні структури потребують подальшого наукового дослідження. Проведений аналіз запропонованих вищезазначеними автором ґрунтовних положень щодо розвитку інформаційного простору України спонукав до подальшого вивчення підходів та передумов формування основних шляхів реалізації державної інформаційної політики України в процесі інтеграції в світові інформаційні структури.

Постановка завдання – визначити проблеми впливу на процес інтеграції України до світового інформаційного простору, проаналізувати становлення національного інформаційного простору з точки зору розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, описати пріоритетні напрями реалізації інформаційної політики як основи ефективної інформаційної інтеграції країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інтеграція України до глобального інформаційного простору передбачає вирішення багатьох проблем. Перш за все необхідно гармонізувати вітчизняне законодавство до міжнародних вимог. Важливим напрямом має стати адаптація вітчизняної інформаційної системи до світових стандартів, комп'ютеризація суспільства, підвищення якості інформаційних послуг, створення порталів на іноземних мовах із достовірною інформацією про країну, підтримка позитивного іміджу України [1]. Аналізуючи інформаційний простір України, необхідно виділити такі його характерні ознаки:

- існування правил та норм за умов наявності державного регулювання інформаційного простору та ринкових інструментів;
- дотримання умов взаємодії суб'єктів інформаційних відносин на безпечному рівні;
- задоволення інформаційних потреб у межах державного простору;
- забезпечення рівного доступу до інформаційних ресурсів та їх відкритість;
- дотримання балансу інтересів держави та світового інформаційного ринку;
- повноцінне входження України до світового інформаційного простору;
- забезпечення інформаційного суверенітету та інформаційної безпеки.

На шляху становлення вітчизняного інформаційного простору виділено низку існуючих проблем:

- недосконалість законодавства, що регулює інформаційну сферу, в частині неузгодженості окремих термінів, положень та норм, а також класифікаційних ознак,
- невідповідність підходів до проведення стандартизації та сертифікації в інформаційній галузі;
- відставання України від європейських країн у досягненні окремих показників розвитку інформаційного сектору;
- присутність іноземних засобів масової інформації у вітчизняному інформаційному просторі;
- міграція висококваліфікованих кадрів з інформаційних структур за кордон;
- недотримання законодавства щодо захисту прав інтелектуальної власності;
- недостатнє інформаційно-аналітичне забезпечення зовнішньої інформаційної політики.

Національна статистика свідчить, що відбувається збільшення кількості друкованих періодичних видань, проте їх тираж скорочується. У друкованій продукції меншу частину займають наукові та освітні видання. Електронні засоби масової інформації функціонують у вільних ринкових умовах, що забезпечує безперешкодне розповсюдження інформації. Бібліотеки та архіви потребують модернізації для покращення умов зберігання інформаційних ресурсів за допомогою інформаційних технологій. У системі зв'язку і телекомунікацій спостерігається активний розвиток нових видів послуг, удосконалюється мережа оптико-волоконних ліній та зростає сегмент цифрового телефонного зв'язку.

Окремо варто зазначити про таку проблему, як піратство у галузі інформаційних технологій, яка стає найбільш вагомою перешкодою для інтеграції України до світового та європейського інформаційного простору. Асоціація виробників програмного

забезпечення декілька років поспіль включає Україну до переліку країн, що характеризується високим рівнем використання неліцензованих програмних продуктів.

Зупинимось на аналізі міжнародних порівнянь. Так, Міжнародний союз електрозв'язку щорічно публікує індекс розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (Measuring the Information Society). Цей індекс розробляється на основі 11 показників. Основною метою показника є вимірювання часових змін, цифрового розриву та потенціалу розвитку в інформаційно-комунікаційній сфері країн світу.

Він складається з трьох субіндексів [6]:

1. Доступу (оцінка відповідної інфраструктури – практична можливість користувача підключитися до мережі Інтернет, до мобільного або фіксованого зв'язку).

2. Використання (інтенсивність застосування послуг в мережі Інтернет, мобільного та фіксованого зв'язку).

3. Практичних навичок (ефективне використання програмного забезпечення різних ІТ-пристроїв та глобальної мережі Інтернет).

У 2019 р. Міжнародний союз електрозв'язку дослідив 166 країн. Найбільш успішною у сфері інформаційно-комунікаційних технологій виявилася Данія. Україна продемонструвала 73 позицію (рис. 1).

Аналізуючи рис. 1, бачимо, що на першому місці є Данія, далі розташовуються такі країни, як Південна Корея, Швеція, Ісландія, Великобританія, Норвегія, Нідерланди, Фінляндія, Гонконг та Люксембург. Тобто у першій десятці знаходяться європейські країни, конкуренцію їм складають представники Азії – Південна Корея та Гонконг. Замикають рейтинг країни африканського континенту – Нігерія та Центральноафриканська республіка.

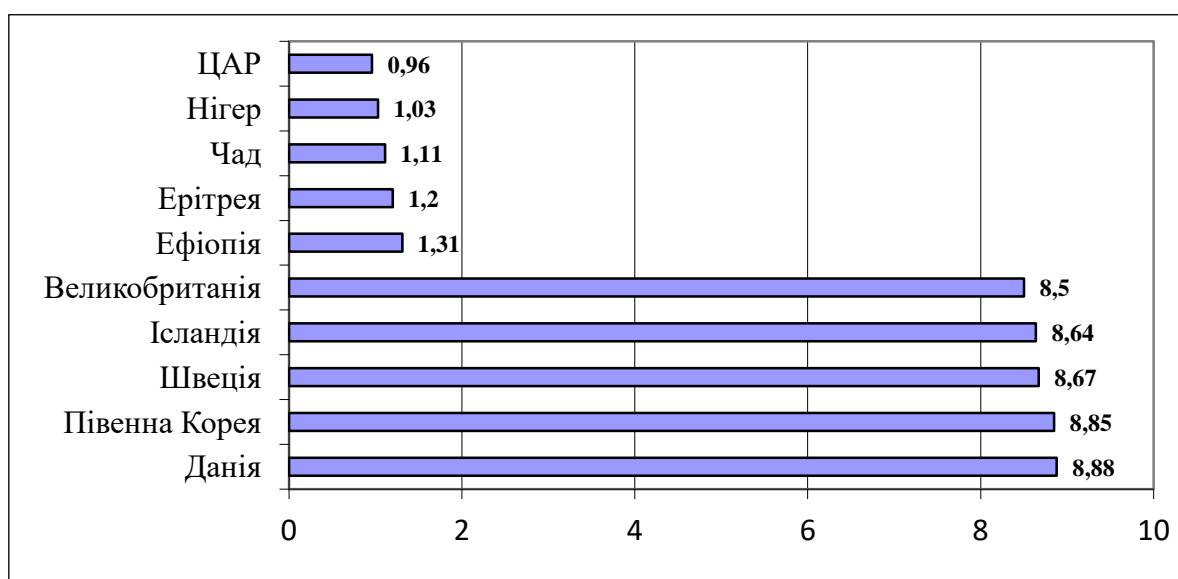

Рис. 1. Рейтинг країн за рівнем розвитку інформаційно-комунікаційних технологій

За: [6]

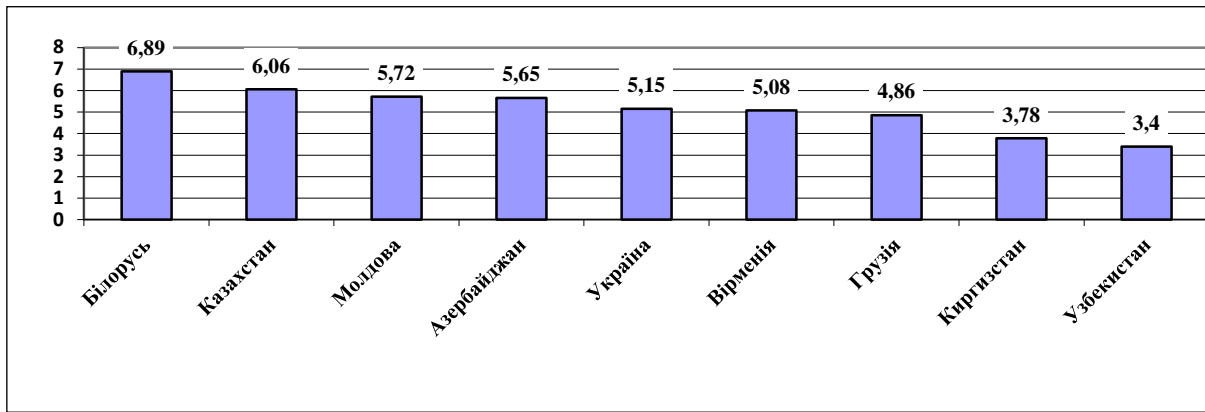

Рис. 2. Рівень розвитку інформаційно-комунікаційних технологій країн

За: [3]

Варто зазначити, що у першій тридцятці присутні країни з високим рівнем економічного розвитку. Це свідчить про взаємозв'язок рівня розвитку інформаційно-комунікаційної сфери з рівнем багатства. Також тут присутня більшість країн Європи, що підтверджує формування спільного європейського інформаційного простору на засадах регламентованої нормативно-правової бази та чіткого визначення пріоритетів розвитку інформаційної сфери. До тридцятки лідерів ще увійшли представники інших регіонів – Азійсько-Тихоокеанський (Австралія, Китай, Сінгапур, Нова Зеландія) та Північна Америка (США, Канада). Загалом середнє значення індексу для економічно розвинених країн удвічі більше, ніж для тих, що розвиваються. Серед країн, що демонструють позитивну динаміку зростання індексу, присутні Об'єднані Арабські Емірати, Таїланд, Фіджі, Катар, Оман, Боснія та Герцеговина, Білорусь і Грузія [3].

Щодо України, то за показниками досліджуваного періоду вона продемонструвала зростання, але не досягла середнього значення для країн колишнього Союзу (рис. 2).

Результати проведеного дослідження також показали, що поширення інформаційно-комунікаційних послуг зумовлено зниженням тарифів на послуги в телефонії та в сфері широкосмугового Інтернету. Загальне використання користувачами мережі Інтернету в світовому масштабі неухильно зростає. У 2019 р. спостерігалось зростання показника на 6,6% в порівнянні з попереднім роком, причому в країнах, що розвиваються, темпи зростання є вищими – 8,7 %, аніж у розвинених, 3,3%. Незважаючи на прогнозоване подальше збільшення використання інтернет-ресурсів, темпи зростання та цінова політика відрізняються як між регіонами світу, так і всередині самих регіонів. Останніми роками темпи зростання використання Інтернету виражаються двозначними темпами.

Доцільно поглянути на перспективи, що виступають рушійною силою ефективного розвитку інформаційного суспільства [4]:

- бурхливий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій;

- можливості для значної кількості людей приєднатися до високошвидкісних мереж і користуватися додатковими послугами;

- зниження цін на послуги, пов'язані з інформаційно-комунікаційними технологіями;

- посилення конкуренції на ринку інформаційно-комунікаційних послуг;

- удосконалення та приведення у відповідність із міжнародними стандартами нормативно-правової бази багатьох країн.

Зазначимо, що нерівномірність доходів та витрат домогосподарств країн світу впливає на цінову прийнятність послуг широкосмугового зв'язку для населення. Найменшими відмінностями характеризується Ісландія, де цінове співвідношення послуг широкосмугового зв'язку в 3,5 рази більш прийнятне для 20% найбільш багатих користувачів, ніж для 20% найбідніших.

Відповідно до методичних підходів міжнародних організацій провідним сегментом ринку інформаційно-комунікаційних послуг є ринок телекомунікацій [5]. До його складу відносяться такі галузі, як галузь фіксованого та мобільного зв'язку, Інтернету та широкосмугового зв'язку. Ці види послуг динамічно та ґрунтовно проникають в усі сфери людської життєдіяльності та діяльності держави, що відбувається одночасно з глобалізацією економічного розвитку та трансформацією індустріального суспільства у постіндустріальне. Цифрові технології стають фактором соціально-економічного зростання, відновлення економіки та суспільної стабільності.

Це підтверджується аналітичними розрахунками, які засвідчили існування кореляційного зв'язку між індексом розвитку інформаційно-комунікаційних технологій та валовим національним доходом на душу населення. Оскільки згаданий індекс розглядається у межах від 0 до 10, то у тих країнах, де він наближується до максимальної позначки, рівень валового національного доходу є найбільшим і навпаки. Такі відмінності пояснюються високими стандартами якісного рівня зв'язку та застосовуваних технологій, що підтримується операторами і регламентується законодавчими нормами. У Фінляндії мобільними операторами було

впроваджено стандарт зв'язку нового покоління – 4G, швидкість доступу до глобальної мережі Інтернет. Україна поступово втрачає позиції технологічно орієнтованої країни. Це посилює її інформаційну вразливість від світових трендів інформаційного середовища і залежність від світових країн-лідерів у досліджуваній сфері.

У табл. 1 представлені тенденції індексу розвитку інформаційно-комунікаційних технологій в Україні.

Аналізуючи табл. 1, варто зазначити, що індекс розвитку інформаційно-комунікаційних технологій свідчить про рівень інноваційної компоненти у розвитку країни. В Україні цей процес, на думку експертів, має стати пріоритетним напрямом розвитку. Наразі недостатня увага до інноваційних процесів і високотехнологічного виробництва уповільнює темпи економічного розвитку України, знижує ефективність використання ресурсів, негативно впливає на отримання доходів та структуру платіжного балансу країни.

Вивчення та адаптування іноземного досвіду допоможе пропагувати державні рішення та визначити роль у житті суспільства на національному та

глобальному рівнях. Це також сприятиме доступу до новітніх інформаційно-комунікаційних послуг.

Пріоритетні напрями використання інформаційно-комунікаційних технологій країнами-лідерами наведено у табл. 2.

Аналізуючи табл. 2, доцільно зазначити про необхідність впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в Україні, використовуючи досвід іноземних країн. Це стосується запровадження нормативно-правових актів з питань формування інформаційного суспільства та використання інформаційно-комунікаційних технологій на урядовому рівні та у всіх сферах функціонування суспільства – медицина, фінанси, страхування, освіта тощо.

Варто відзначити позитивні тенденції інноваційного розвитку України. Вони проявляються одночасно з позитивними технологічними зрушеннями. Це запровадження нових стандартів зв'язку в роботу мобільних пристроїв, збільшення швидкості доступу до мобільного Інтернету, збільшення обміну інформаційними ресурсами між користувачами, пришвидшення бізнес-процесів, динамічного зростання провідних сегментів інформаційного простору тощо.

Таблиця 1

Динаміка індексу розвитку інформаційно-комунікаційних технологій в Україні у 2015-2019 рр.

Роки	2015	2016	2017	2018	2019
Світовий рейтинг	59	62	69	71	73
Індекс	3,83	4,34	4,47	4,97	5,15

За: [6]

Таблиця 2

Пріоритетні напрями використання інформаційно-комунікаційних технологій країнами

Країна	Сфери застосування інформаційно-комунікаційних технологій
США	Публікація офіційних документів на web-сайтах уряду країни, сплата податків через електронні системи, вільний доступ населення до статистичної інформації щодо діяльності державних органів, використання сучасних технологій в медицині, охороні здоров'я та фінансовій сфері
Великобританія	Державна електронна реєстрація юридичних осіб, електронна багаторівнева взаємодія державних установ, населення, представників бізнес-структур
Естонія	Електронне висловлювання громадянами своєї думки щодо питань управління державою, поточний стан справ та процесів, пропонування власних рішень, голосування та вільне волевиявлення
Ірландія	Наявність електронного спілкування за допомогою електронних систем кожної установи. Електронна податкова система надає можливість отримувати інформацію щодо податків, сплачувати їх, заповнювати форми, отримувати кредити. Агентство зайнятості сприяє обізнаності про стан ринку робочої сили та пропозиції від роботодавців. Реєстраційна палата надає електронні послуги щодо реєстрації компаній та оформлення установчих і фінансових документів
Німеччина	Повноцінне переведення державних послуг у систему онлайн. Це передбачає можливість заповнення декларацій. Центри зайнятості надають послуги з безкоштовного доступу безробітних до надсилання резюме та пошуку вакансій. Студентам надається право подавати прохання щодо одержання державної фінансової допомоги.

За: [5]

Процес інтеграції України до глобального інформаційного простору є складним, враховуючи наявність перешкод адміністративного характеру та внутрішні проблеми інформаційного розвитку. Тому слід брати до уваги, що інформаційний сектор має стати домінуючим аналогічно провідним країнам світу.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Доступ до інформації у глобальному суспільстві визначає підходи до формування сучасних моделей навчання, освіти, підвищення кваліфікації, самопідготовки, культурної ідентифікації, соціальної участі. Він також надає суспільствам реальні можливості для розвитку, виходу з кризи та бідності. Знання самі по собі стають рушійною силою трансформаційних змін у економічній та соціальній структурі суспільства.

Інформаційно-комунікаційні технології впливають на формування політичної культури, коли громадяни мають можливість постійно брати участь в оцінці суспільних змін та процесів, визначенні подальших шляхів розвитку. Сучасні комунікаційні засоби дозволяють сприяти демократизації громадянського суспільства та забезпечують ефективну взаємодію між населенням та урядом. Це показує масовість політичної участі у розвитку країни, підвищує поінформованість громадськості, їх позицію та довіру до державних органів. Інформаційний ринок надає практичні можливості для громадських організацій та рухів на рівні з транснаціональними компаніями виступати повноцінними суб'єктами формування суспільної політики. Інформаційно-комунікаційні засоби зв'язку реально втілюються в інноваційних процесах державного управління та запровадження моделей електронного урядування, що оптимізує державне управління та знижує витрати на його утримання з бюджетів країн. Необхідно зазначити, що складові інформаційного простору відображають реальність і сприяють активізації учасників інформаційного ринку. Сучасний спосіб виробництва та використання знань показує, що людина та її інтелектуальний потенціал є провідником економічного розвитку, соціальної стабільності та науково-технічного прогресу.

Однією з необхідних умов подальшого дослідження має стати вивчення питання формування національного інформаційного простору та інтеграція України в глобальні інформаційні структури. Важливим у цьому напрямі є створення комплексної та ефективної протекціоністської політики держави, яка повинна базуватися на розвитку відповідних індустрій і забезпечити їх стійкий розвиток. Основним напрямом державної програми має стати формування розвиненої системи загальнонаціонального мовлення, формування конкурентоспроможної системи національного кіновиробництва та кінопрокату, забезпечення ефективного функціонування національної системи поширення інформації, створення позитивного іміджу України у світі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арістова І. В. Державна інформаційна політика: організаційно-правові аспекти [Текст] : монографія / І. В. Арістова; [за заг. ред. О. М. Бандурки]. – Х. : Видавництво Університету внутрішніх справ, 2000. – 407 с.
2. Закон України. Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/537-16>.
3. ТОП-10 країн з просунутими технологіями зв'язку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://is.nuft.edu.ua/news/view/top-10_krayin_z_prosunutimi_tehnologiyami_zvyazku.
4. Куницький В. В. Захист в інформаційному просторі як об'єкт гуманітарної експертизи / Куницький В. В. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.academy.gov.ua/ej/ej14/txts/Kunitskiy.pdf.
5. Шпак Н. О. Переваги використання інформаційно-комунікаційних технологій в Україні / Шпак Н. О., Венгер О. І. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/13914/1/67_461Vis_727_Menegment.pdf.
6. Резюме річного звіту Міжнародного союзу електрозв'язку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http : // www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Documents/publications](http://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Documents/publications).

REFERENCES

1. Aristova, I. V. (2000), *Derzhavna informatsiyna polityka: orhanizatsiyno-pravovi aspekty [Tekst] : monohrafiya, za zah. red. O. M. Bandurky, Vydavnytstvo Universytetu vnutrishnikh sprav, Kharkiv, 407 p.*
2. *Zakon Ukrainy. Pro osnovni zasady rozvytku informatsiinoho suspilstva v Ukraini na 2007-2015 rr., available at: http://zakon2.rada.gov.ua /laws/show/537-16.*
3. *TOP-10 krain z prosunutymy tekhnolohiiamy zvyazku, available at: http://is.nuft.edu.ua/news/view/top-10_krayin_z_prosunutimi_tehnologiyami_zvyazku.*
4. *Kunyskyi, V. V. Zakhyst v informatsiinomu prostori yak ob'iekt humanitarnoi ekspertyzy, available at: www.academy.gov.ua/ej/ej14/txts/ Kunitskiy.pdf.*
5. *Shpak, N. O. and Venher, O. I. Perevahy vykorystannia informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii v Ukraini, available at : http://ena.lp.edu.ua:8080/ bitstream/ntb/13914/1 /67_461Vis_727_Menegment.pdf.*
6. *Reziume richnoho zvituz Mizhnarodnoho soiuzu elektrozv'iazku, available at: http://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Documents/publications.*

Стаття надійшла до редакції 19 квітня 2021 року